

Jog

történeti szemle

2011
2. szám

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Császár Ferenc szerepe a magyar
váltójog kifejlődésében

Adalékok a bírósági igazgatás
1848 előtti történetéhez

A Szász tükör és a német
jogkönyvek hatása
Magyarországon

Farina és Riviére esete – A beteg
elméjű bűnelkövető

A súlyosítási tilalom fogalma
történeti és jogelméleti
megközelítésben – A jogintézmény
hazai történeti fejlődése 1962-től

Adalékok az egyetemi bíráskodás
történetéhez – különös
tekintettel a magyar egyetem
alapszabályaiban foglaltakra

JUBILEUM – Heidelberg 625

Császár Ferenc

TARTALOM

TANULMÁNYOK

BALOGH Elemér: Császár Ferenc szerepe a magyar váltójog kifejlődésében.....	1
BATÓ Szilvia: Adalékok a bírósági igazgatás 1848 előtti történetéhez.....	9
BLAZOVICH László: A Szász tükrök és a német jogkönyvek hatása Magyarországon.....	18
DOMOKOS Andrea: Farina és Riviére esete – A beteg elméjű bűnelkövető.....	22
HERKE Csongor: A súlyosítási tilalom fogalma történeti és jogelméleti megközelítésben – A jogintézmény hazai történeti fejlődése 1962-től.....	26

MŰHELY

RIGÓ Kinga: Adalékok az egyetemi bíráskodás történetéhez – különös tekintettel a magyar egyetem alapszabályaiban foglaltakra.....	40
JUBILEUM – Heidelberg 625.	
EITEL, Bernhard: A jövő 1386 óta.....	43
KIRCHHOF, Paul: A klasszikus egyetem feladatai napjainkban.....	49

KÖNYVEKRŐL

Monográfia a 19. századi magyar büntetőjogi kodifikációról – Balogh Elemér könyvéről – SOMOGYI Magdolna.....	52
Politikai vita a büntetésekről – Bató Szilvia könyvéről – MEZEY Barna.....	55
Ör-könyvek – sine ira et studio. Somorjai Ádám és Zinner Tibor kötetei Mindszenty József életéről és tevékenységéről – KAHLER Frigyes.....	58
Oszták minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1850. október–1851. május – KAJTÁR István.....	64
Szimbolika és közjog – Halász Iván és Schweitzer Gábor könyvéről – BÍRÓ István.....	65
Újabb kötet az igazságszolgáltatás jogi kultúrtörténetéhez – Kántor Klára könyvéről – SZÁLASY Zsolt.....	67

SZEMLE

Laudatio dr. Blazovich László egyetemi tanárról, az Eike-von-Repgow-Preis 2010. évi kitüntetettjéről – RUSZOLY József.....	68
Csapó Csaba habilitációs előadása – ifj. BERTÉNYI Iván.....	70
Beke-Martos Judit PhD-disszertációjának nyilvános védeke – KÉPESSY Imre.....	73
Vitkó Andrea PhD-értékesítésének vitája – K. I.....	74
Jog és Irodalom. Doktoranduszkonferencia a Szegedi Tudományegyetem jogi és bölcsészettudományi karán – VARGA Norbert.....	76
Pártatlan igazságszolgáltatás vagy megtorlás 1945–1950 – Népbíráskodás-történeti konferencia Kecskeméten – DEÁK Zoltán.....	78
Fiatalkorú jogtörténészek XVII. európai fóruma Maastrichtban – FREY Dóra.....	80
In memoriam – Hegedűs Antal, történész és lelkész – SZALMA József.....	80
HÍREK.....	82
E számunk szerzői.....	88

Magyar Tudományos Akadémia – Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtörténeti Kutatócsoport

A címlapon:

Császár Ferenc, kolgyári

(Zalaegerszeg, 1807. július 9. – Kerepes, 1858. augusztus 17.):

bencés szerzetes, jogász, ügyvéd, táblabíró, költő, műfordító, szerkesztő, az MTA tagja (I. 1832, r. 1847)

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn), Dr. Günter Jerouschek (Jéna),
Dr. Srđan Šarki (Újvidék), Dr. Kurt Seelmann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa)

Szerkesztőség: Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István
Szerkesztő: Élesztős László (e-mail: elesztosl@ajk.elte.hu)

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3., II. em. 211. Tel./Fax.: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Károli Gáspár Református Egyetem
Jogtörténeti–Jogelméleti Intézete, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke
és a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Kiadói munkálatok: Gondolat Kiadó

Jog és Irodalom – konferencia a Szegedi Tudományegyetemen

A jog és irodalom olyan jogelméleti irányzat, amely Amerikából indult el és az 1980-as években jelent meg Európában.¹ Az elméleti irányzat egyik fő vizsgálódási területe a jog és az igazságosság kérdése, amit a Szegedi Tudományegyetem által szervezett *Jog és Irodalom (Recht und Literatur – Droit et Litterature)* konferencián résztvevő kutatók többsége is érintett előadásában.

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája és a Bölcsészettudományi Kar Irodalomtudományi Doktori Iskolája 2010. november 4–5-én interdiszciplináris doktorandusz konferenciát szervezett a Szegedi Akadémiai Bizottság és a TÁMOP-4.2.3-08/1-2009-0015 pályázat támogatásával. A konferencia nemzetközi jellegét erősítette, hogy három külföldi professzor tartott plenáris előadást. A konferenciát a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának elnöke, Prof. Dr. Jakab Éva nyitotta meg.

Prof. Dr. Dr. h.c. Dietmar Goltschnigg (Karl-Franzens-Universität Graz): *Karl Kraus als Jurist in „Sittlichkeit und Kriminalität“* címen tartott előadást, amelyben kiemelte, hogy Kraus támadást intézett az osztrák bírósági gyakorlat és a sajtó bírósági tudósításai ellen. A bírósági gyakorlatot kritizálta, mert véleménye szerint a bűnözést támogatta azzal, hogy állami megbízásból a nemi erkölcs védelmét hozta fel érdekei igazolásaként. Kraus a pornográfia, a prostitúció, a kerítés, a házasságtörés, a homoszexualitás és a terhesség-megszakítás teljes büntetlenségét akarta elérni, megelőzve ezzel saját korának nézeteit. A 20. század második felében a német büntetőjog liberalizálása és humanizálása körüli vitában felvetett érvek egybeesnek Krausnak a *Moralitás és kriminalitás* című művében kifejtett álláspontjával.

Prof. Dr. h.c. Végh Zoltán (Universität Salzburg): *Freiheit der Kunst und Zensur* című előadásának egyik legérdekesebb része az *Index librorum prohibitorum*ról szólt. A tiltott könyvek jegyzéke azon művek listáját tartalmazta, amelyek olvasását a katolikus egyház azért tiltotta, hogy megakadályozzák a teológiailag nem támogatható könyvek olvasását. Az első Indexet IV. Pál pápa idején adták ki, amely tartalmazta a tiltott művek címeit és szerzőit. E listán megtalálhatók azok a bibliakiadások is, amelyeket eretnek olvasmánynak nyilvánítottak. Az Indexet a tridenti zsinaton átdolgozták és a *Dominici gregis custodiam* kezdetű pápai bullával tették közzé. Ezt a listát 1948-ig folyamatosan bővítették. Olyan ismert szerzők munkái találhatók itt, mint pl. Kopernikusz, Voltaire, Defoe, Nostradamus. Érdekességként említette a professzor, hogy Adolf Hitler *Mein Kampf* című írása nem szerepel a tiltott könyvek között.

Prof. Dr. Catherine Volpilhac-Auger (École Normale Supérieure de Lyon, présidente de la Société Montesquieu) *L'esclavage: une question brûlante au temps des Lumières* címen tartott előadást. A francia professzorasszony a rabszolgaságról mint a felvilágosodás egyik legjelentősebb problémájáról beszélt Montesquieu *A törvények szelleméről* című műve alapján. Külön kitért a *Collectio Juris* című dossziéra, ahol megtalálhatók Montesquieu jogi jellegű írásai. A professzorasszony ismertette az előbb említett mű 15. fejezetét, amely a rabszolgaság keletkezés-történetével foglalkozik. A francia nemzeti könyvtárban megtalálható kéziratot Catherine Volpilhac-Auger adta ki a közelmúltban, ami elősegítette Montesquieu nézeteinek megértését.

Az előadók tematikusan felépített *workshop*ok keretében tartották meg előadásukat a konferencia két napján, több mint 150 érdeklődő számára. A prezentációkat alapvetően egy irodalmi mű kapcsán kellett ismertetni. Az első *workshop* keretében Friedrich Dürrenmatt *A bíró és a hóhér* és Albert Camus *Gondolatok a halálbüntetésről*, a második *workshop* keretében Eötvös József *A falu jegyzője* és Mikszáth Kálmán *Különös házasság*, a harmadik *workshop* keretében Charles Luis Secondat de Montesquieu *A törvények szelleméről* és Cesare Beccaria *A bűnökről és büntetésekről*, a negyedik *workshop* keretében Szophoklész *Antigoné* és William Shakespeare *A velencei kalmár* című művét dolgozták fel.

Az első *workshop* (*Büntetőjogi témák a világirodalom remekeiben*) előadói: dr. Bakos Eszter (SZTE ÁJTK), dr. Szalai Anikó (SZTE ÁJTK) és dr. Ambrus István (SZTE ÁJTK). A szekcióelnök Prof. Dr. Nagy Ferenc (SZTE ÁJTK Büntető és Büntető Eljárásjogi Tanszékének vezetője). Bakos Eszter *Az élethez való jog kontra az élettől való megfosztás „joga”* címmel tartott előadást, amelynek keretében a halálbüntetés létjogosultságát vizsgálta, külön kitérve az emberi élethez és méltósághoz való jogra. Szalai Anikó is hasonló témában készítette el előadását *Camus: Gondolatok a halálbüntetésről – Nemzetközi színezettel* címen. Ebben kiemelte az 1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Véleménye szerint az államoknak a halálbüntetéshez való hozzáállása tükrözi az emberi jogokhoz való viszonyukat. Ambrus István *A bíró és a hóhér – avagy a Jó és a Rossz apokaliptikus küzdelmének bemutatása a büntetőjog szemüvegén keresztül* című előadásában a magyar és a német büntető anyagi és eljárási jogi rendszerét elemezte, kitérve az elkövetői kategóriákra, a műben szereplő bűncselekmények különös részi minősítésére, az egység-többségtani problémára és a nyomozás során felmerült eljárásjogi és kriminalisztikai kérdésekre.

A második *workshop* (*Jogtörténet a magyar irodalomban I.*) előadói: Dr. Varga Norbert (SZTE ÁJTK) és dr. Nacs Mónika (SZTE ÁJTK). A szekcióelnök Prof. Dr. Penke Olga (SZTE BTK, Romanisztika Intézet, Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék) volt. Varga Norbert előadásában a vármegyei közigazgatás átalakítását mutatta be, amelynek címe: *A nemesi vármegyerendszer bírálat a reformkorban Eötvös József: A falu jegyzője című műve alapján*. Külön kiemelésre kerültek Eötvös

József reformnézetei, amelyeket az egyik főhős, Tenge-lyi Jónás jellembrázolásán keresztül mutatott be az elő-
adó. Eötvös reformtörekvései még *A XIX. század uralko-
dó eszméiben* is megjelentek, különösen akkor, amikor
az önkormányzatokról és a *vis inertiae* jogáról értekez-
ik. Nacsá Mónika előadásában (*A falu jegyzője a jog és az
erkölcs tükrében*) a vármegyerendszer elavultságát is-
mertette, hangsúlyozva a választási eljárások korrupciós
jellegét. Az előadó kiemelte, hogy nagy jelentősége lett
volna, ha az országgyűlés elfogadja a megyei kihágások-
ról szóló törvényjavaslatot, amelyet szemléletes példák-
kal támasztott alá.

A *Jogtörténet a magyar irodalomban II.* előadói: dr. Ka-
sza Péter Ferenc (SZTE ÁJTK), dr. Bezdán Anikó (SZTE
ÁJTK) és dr. Hegyes Péter (SZTE ÁJTK). A szekcióel-
nök Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária (SZTE ÁJTK Magyar
Jogtörténeti Tanszékének vezetője) volt. Kasza Péter elő-
adásában (*A falu jegyzője – Ami a regényből kimaradt*) be-
mutatta a nemesi vármegye egyik legfontosabb tisztvis-
előjének, a jegyzőnek feladatkörét, külön kitérve arra, hogy
kiművelhető-e valami kontinuitás a másfél évszázaddal
korábbi és a mai jegyzői tisztség között. Mikszáth Kálmán
művéhez kapcsolódott Bezdán Anikó előadása, aki részle-
tesen ismertette a mű eseménytörténetét, majd Hegyes Pé-
ter elemezte az erdőgazdálkodással kapcsolatos tulajdon-
és birtokviszonyokat a rendi időszakban. Előadásuk címe:
*Az erdőbirtoklás és -használat jogviszonyai a feudális kor
végén – Jogtörténeti kitekintés Mikszáth Kálmán Különös
házasság című regénye alapján.*

A harmadik workshop (*Felvilágosult törvényhozás,
felvilágosult irodalom*) előadói: Prof. Dr. Madarász Imre
(DE BTK), dr. Majsa Dóra (SZTE ÁJTK), dr. Kruzslíc
Péter (SZTE ÁJTK), dr. Csatlós Erzsébet (SZTE ÁJTK),
Dr. Kovács Eszter (SZTE BTK) és Dr. Labádi Gergely
(SZTE BTK). A szekcióelnök Prof. Dr. Balogh Elemér
(SZTE ÁJTK Európai Jogtörténeti Tanszékének vezetője)
volt. A Debreceni Egyetem professzora, Madarász József
rendkívül érdekes, jogtörténeti relevanciával bíró előadást
(*Cesare Beccaria és a társadalmi szerződés felvilágoso-
daskori elmélete*) tartott Cesare Beccaria: *Dei delitti e del-
le pene* című művéről, kiemelve a halálbüntetés és a tár-
sadmali szerződés tudományos megítélését.² Majsa Dóra
előadásában (*Szabadság, egyenlőség, testvériség, avagy
az emberi jogok generációinak megjelenése a „Törvények
szelleméről” című műben*) azt vizsgálta, hogy a francia
forradalom jelszavai – Karl Vasak elméleti alaptételéből
kiindulva – miként jelentek meg Montesquieu művében.
Az előadó figyelmet fordított az alapjogok kialakulásá-
ra. Kruzslíc Péter szintén Montesquieu művét dolgoz-
ta fel. Előadásában (*Felvilágosult hatalomgyakorlás az
egységesülő Európában*) bemutatta a szerzőnek a hata-
lommegosztásról vallott nézeteit, amelyeket megpróbált
alkalmazni az Európai Unió hatalomgyakorlási modelljé-
re. A Montesquieu művével kapcsolatos előadássorozatot
Csatlós Erzsébet zárta *Az Európai Unió a hatalommeg-*

osztás elméletének tükrében című referátumával. Az elő-
adó alapvetően az Európai Unió intézményrendszerének
bemutatásán keresztül ismertette a szuverenitás gyakorlati
megvalósulását.

A felvilágosodás korának egy igen jelentős problémáját
elemezte Kovács Eszter, aki előadásában (*Felvilágosult
törvényhozás: a hatalom átruházása Diderot Katalin cárnő-
höz írott műveiben*) kitért Diderot írásaira, amelyekben
a szerző a kor fontosabb problémáit villantotta fel. A fel-
világosodás kora egyik legjelentősebb eseményének, a ja-
kobinus pernek jogi és irodalmi vonatkozásait elemezte
Labádi Gergely *Jog és/vagy irodalom a jakobinus perben*
című előadásában.

A negyedik workshop (*Jog és erkölcs konfliktusa az iro-
dalom tükrében*) előadói: Dr. Görög Márta (SZTE ÁJTK),
dr. Pozsonyi Norbert (SZTE ÁJTK), dr. Kaprinay Eszter
(SZTE ÁJTK) és dr. Soós Andrea (SZTE ÁJTK). A szek-
cióelnök Prof. Dr. Pál József (SZTE BTK Romanisztika
Intézet, Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszékének vezetője)
volt. Görög Márta előadásában (*Antigoné mint a szemé-
lyiségi jogi kérdések keresztmetszete*) a személyiségi jog
egyes kérdéseit boncolgatta, s külön figyelmet szentelt
a kegyeleti jog érvényesülésére. Véleménye szerint a
személyiségi érték nem szűnik meg a halál után, „az el-
hunyt ember személyisége az igazán erkölcsi személy”.
Pozsonyi Norbert szintén Szophoklész drámáját dolgoz-
ta fel. Az előadó által rekonstruált jogforrások exegézi-
sén keresztül kerültek bemutatásra a kapcsolódó római
jogi szabályok. Előadásának címe: *Szophoklész: Antigo-
né című drámája jogász szemmel*. Kaprinay Zsófia zár-
ta *A jog és az erkölcs konfliktusa az irodalom tükrében*
című előadásával a tragédia jogi elemzését, amelyben ki-
emelte, hogy a műben bizonyítást nyer, hogy a jog nem
létezhet erkölcs nélkül, mert egyébként az ember alkotta
törvény elbukik. A workshop Soós Andrea előadásával
(*Feketelista a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról*)
fejeződött be, amelyben nem egyszerűen a mű elemzésére
kerített sort, hanem a morál és a jog közötti összefüggésen
keresztül, a műből vett példák alapján ismertette az üzleti
tisztesség (mai szóhasználattal „fekete- és fehérlista”) fo-
galmát.

A konferenciát Prof. Dr. Jakab Éva és Prof. Dr. Pál Jó-
zsef értékelő beszéde zárta. A doktori iskolák elnökei ki-
emelték: továbbra is ápolni kívánják a két doktori iskola
szakmai kapcsolatát, és tervezik egy konferenciasorozat
elindítását. Az előadások nyomtatott formában is megje-
lennek a Pólay Elemér Alapítvány könyvsorozatában.

A konferencia lehetőséget teremtett a Szegedi Egyetem
doktoranduszai és oktatói számára, hogy szűkebb tudo-
mányterületük határait túllépve, kutatási témáik komplex
és interdiszciplináris elemzésén keresztül bővítsék szak-
mai tapasztalataikat.

Varga Norbert